

Kirjakori 2022

Sisällys

Kirjakori 2022.....	1
Lajit	2
Kuvakirjat	2
Lastenkirjat	3
Nuortenkirjat	4
Selkokirjat	5
Runot	6
Sarjakuvat	6
Tietokirjat.....	6
Käännöksiä ja kirjoja eri kielillä.....	7
Teemat	7
Vaikea maailmantilanne: korona ja Ukrainan sota	7
Moninaisuus ja monikulttuurisuus	8
Sairaus ja mielenterveys, hyväksikäyttö ja valta	9
Perheet: vauvoja, avioeroja ja isovanhempia	11
Leikittelyä kielellä ja muodolla	12
Prinsessasatuja ja kansanperinnettä	13
Kasvavaa kauhua.....	14
Metsä, luonto ja ympäristönsuojelu.....	15

Lastenkirjainstituutin Kirjakorissa on mukana yhteensä 1313 vuonna 2022 julkaistua lasten- ja nuortenkirjaa. Äänikirjabuumista huolimatta painettujen kirjojen määrä on kasvanut vuodesta 2021, jolloin mukana oli 1222 teosta. Vuonna 2022 julkaistiin ensimmäistä kertaa huomattava määrä teoksia ainoastaan äänikirjamuodossa, eikä näitä teoksia ole mukana tilastossa.

Lastenkirjainstituutin Kirjakorissa ovat mukana Suomessa vuonna 2022 julkaistut painetut lasten- ja nuortenkirjat, sekä kotimaiset että muilta kieliltä käännetyt teokset. Kotimaisen kirjallisuuden osuus oli edelleen hieman käännekirjoja suurempi, 54 prosenttia. Mukana on myös jonkin verran suomalaisten tekijöiden kirjoja, joita on käännetty muille kielille. Uudet painokset ovat mukana siinä tapauksessa, että niissä on uusi kuvitus, uusi ulkoasu, uusi käännös tai muita merkittäviä muutoksia.

Vuoden 2022 myydyin kirja oli Suomen Kustannusyhdistyksen tilastojen mukaan edellisvuoden tapaan lastenkirja, Carl-Johan Forssén Ehrlinin *Kani joka tahtoi nukahtaa* (Otava, suom. Ulla Lempinen), jonka ennätysmyynti koostuu pääosin äänikirjamyynnistä. Myydyin kotimainen painettu lastenkirja oli Mauri Kunnaksen *Pippendorfin kirjavat kummitukset* (Otava) ja käännetyistä Jeff Kinneyn *Neropatin päiväkirja: Pyhä jysäys* (WSOY, suom. Marja Helanen).

Lasten- ja nuortenkirjatarjonnassa näkyi niin vuotta 2022 leimannut koronapandemia kuin sota Ukrainassa. Kotimainen lasten- ja nuortenkirjallisuus on päähenkilöiden osalta yhä moninaisempaa. Lasten- ja nuortenkirjat tarjoavat samaistumisen mahdollisuuksia yhä useammalle lapselle ja nuorelle. Päähenkilöinä on POC-henkilöitä (people of colour), vammaisia tai esimerkiksi sokeita henkilöitä kuitenkin niin, ettei erilaisuus ole kirjan aiheena eikä sitä korosteta. Sairastamista, erityisherkkyyttä ja mielenterveyteen liittyviä aiheita tuodaan esille useissa teoksissa.

Perhekuvauksissa esille nousee niin vauvojen odotus ja vanhemmuus kuin vanhempien riitely ja avioerotkin. Lastenromaaneissa leikitellään kielellä, kuvakirjoissa kirjan muodolla. Monet teokset ammentavat kansanperinteestä ja saduista ja kertovat niiden pohjalta uudenlaisia tarinoita. Kauhukirjallisuutta julkaistaan sekä lapsille että nuorille aiempaa enemmän. Luonto, metsät ja ympäristönsuojeluun liittyvät teemat ovat edelleen vahvasti esillä.

Vuoden 2022 lasten- ja nuortenkirjallisuuden Finlandia-palkinnon voitti Sofia Chanfreaun kirjoittama ja Amanda Chanfreaun kuvittama *Giraffens hjärta är ovanligt stort* (Schildts & Söderströms, suom. *Kirahvin sydän on tavattoman suuri*, suom. Outi Menna, S&S). Kirja kertoo Kirahvisaarella asuvasta Vegasta, joka näkee ympärillään erikoisia eläimiä, joita kukaan muu ei näe.

Lasten- ja nuortenkirjallisuuden Finlandia-ehdokkaanakin ollut Ellen Strömbergin *Vi ska ju bara cykla förbi* (Schildts & Söderströms, *Mehän vaan mennään siitä ohi*, suom. Eva Laakso, S&S) sai Ruotsin merkittävimmän lasten- ja nuortenkirjapalkinnon, August-palkinnon. Se on ensimmäinen koskaan Augustilla palkittu suomalainen lasten- tai nuortenkirja.

Topelius-palkinnon ansiokkaasta nuortenkirjasta sai Elina Pitkäkangas romaanista *Sang* (WSOY). Arvid Lydecken -palkinto myönnettiin Tuomas Marjamäelle ja Antti Nikuselle kirjasta *Nollis: maailman ainoa nollasarvinen* (WSOY).

Runeberg Junior -palkinnon sai Roope Lipastin Turun palosta kertova historiallinen lastenromaanin *Palavan kaupungin lapset* (WSOY).

Lajit

Kuvakirjat

Kuvakirjoja on Kirjakorissa hieman edellisvuotta enemmän, yhteensä 451 kirjaa, joista 192 kotimaisia ja 259 käännettyjä kuvakirjoja. Käännettyjen joukossa on 89 lelukirjaa, kotimaisia lelukirjoja on 20.

Monet kuvakirjat kuvaavat lasten arkielämää ja tunteita, mutta avaavat myös uusia näkökulmia tuttuihin asioihin. Esimerkiksi Malin Klingerbergin ja Maria Sannin kirja *Skelettet* (Schildts & Söderströms, *Luuranko*, suom. Outi Menna, S&S) kertoo, kuinka Teo menee juhliin pupuasussa ja pelästyy luurangoksi pukeutunutta ystäväänsä niin, että juoksee pakoon ja loukkaa itsensä. Luunmurtuman vuoksi Teo kiinnostuu enemmän luurangoista ja ymmärtää, että jokaisen ihmisen sisällä on luuranko. Leea Simolan *Siri ja kiemurainen kotimatka* (Myllylahti) kertoo, kuinka lasten matka soittotunnilta kotiin muuttuu viidakkoseikkailuksi.

Mimi Åkessonin ja Linda Bondestamin kuvakirja *Här är alla andra* (Förlaget, *Kaikki toiset*, suom. Katri Tapola, Etana Editions) kuvaa monenlaisia ihmisiä. Kirjan vasemmanpuoleisella sivulla ovat esimerkiksi kaikki, joilla on silmälasit, oikealla sivulla on sellaisia, jotka tarvitsevat silmälasia. Kirja tuo esille eroja ihmisten välillä, mutta kertoo oikeastaan, kuinka kaikki ovat jollain lailla samanlaisia. Maija Hurmeen *Alla mina sista / Kaikki löytämäni viimeiset* (Förlaget/Etana Editions) puolestaan kertoo viimeisistä, esimerkiksi viimeisestä vaipasta, viimeisenä joukkueeseen valitusta tai viimeisestä palapelin puuttuvasta palasta. Viimeisten kautta kirja kuvaa elämän pieniä ja suuria hetkiä.

Maria Nilsson Thoren kuvakirja *Raja* (Mäkelä, suom. Raija Rintamäki) kuvaa aikuisten asettamia rajoja. Päiväkodin pihassa on punainen viiva, jota ei saa ylittää. Muut lapset leikkivät tyytyväisinä, mutta Nanna ei pysty ajattelemaan mitään muuta rajaa. Mitä sen toisella puolella oikein on?

Maikki Harjanteen kirjassa *Minttu ja kadonneet kirjat* (Otava) Minttu huomaa, kuinka tärkeä lempikirja on, ja etsii suosikkikirjaansa kaikkialta. Ensimmäinen Minttu-kirja ilmestyi jo vuonna 1978 ja vuoden 2022 Minttu jäi sarjan viimeiseksi.

Hiljaisia eli sanattomia kuvakirjoja ilmestyi useita. Sanattomat kirjat kertovat kuvien kautta tarinan, mutta jättävät lukijalle mahdollisuuden kuvitteluun ja omaan tulkintaan, ja niihin voi tutustua, vaikka kertoisi tarinaa eri kielellä. Kati Närhen *Kadoksissa* (Capuchina) on sanaton kuvakirja ystävydestä ja kaipuusta. Ystävän menetettyään hän tuntee tulevan vastaan kaikkialla. Anu-Riikka Lampisen sanattomassa kuvakirjassa *Kuomaseni* (Enostone) kuljetaan vuodenajasta toiseen metsässä. Kettu, karhu ja punarinta kohtaavat toisensa akvarellikuvituksessa. Mikkelin taidemuseon julkaisemaan Katriina Kaijan kuvakirjaan *Oletko kuullut järven?* liittyy qr-koodilla kuunneltava äänimaisema. Kirjan kuvituksessa on järvi eri vuodenaikoina ja järven kaloja, rannan eläimiä sekä ihmisiä järvellä mm. kalastamassa.

Mark Janssenin *Saari* (Kumma) on sanaton kuvakirja haaksirikosta selviytymisestä. Perheen vene rikkoutuu ja he pelastautuvat pienelle saarelle. Saarella he näkevät monia meren asukkaita ja kuvassa näkyy myös, että saari on oikeasti kilpikonnan kuori.

Lastenkirjat

Lastenkirjoihin sisältyvät sekä lastenromaanit että lasten kertomukset ja sadut. Lastenkirjojen kokonaismäärä 349 teosta on suurin koko Kirjakorin historiassa. Tilastoja on tehty vuodesta 2001 lähtien. Sekä kotimaisia (207) että käännettyjä (142) on enemmän kuin vuoden 2021 Kirjakorissa. Suurin osa lastenkirjoista on joko mustavalko- tai nelivärikuvitettuja. Myös aiemmin mustavalkokuvitettuna julkaistuista suosikkisarjojen teoksista on tehty uusia värikuvitettuja laitoksia. Esimerkiksi Dav Pilkeyn *Kapteeni Kalsari* -sarjan (Tammi) kaksi ensimmäistä osaa julkaistiin nelivärikuvitettuna laitoksina. Helppolukuisten, lukemaan opetteleville suunnattujen lastenkirjasarjojen tarjonta pysyi edellisten vuosien tapaan laajana. WSOY:n ja Kariston kotimaisissa kustantajasarjoissa Lukupalat ja Kirjakärpänen ilmestyi jatko-osia useiden kirjoittajien sarjoihin, kuten Taru Viinikaisen *Neppari ja pupukahvila* (WSOY Lukupalat, kuv. Netta Lehtola). Mäkelän käännettyjen kirjojen kustantajasarjat täydentyivät useilla uusilla teoksilla, esimerkiksi suuraakkosin tavutettu Kirjatiikeri, jossa ilmestyi mm. Eva Hierteisin saksasta käännetty *Poni nimeltä Herne* (suom. Seija Kallinen, kuv. Marc-Alexander Schulze).

Useissa lastenromaaneissa kerrotaan supersankareista. Annastiina Stormin kirjassa *Teräsmiespoika ja muita lentäviä asioita* (S&S) 10-vuotias Eevert löytää isän vanhan lentäjälakin. Eevert päättää harjoitella supersankaritaitoja, jotta hän voisi löytää isänsä. Sari Peltoniemen *Ihmetyttö* (Tammi, kuv. Aiju Salminen) kertoo Ailista, jonka perheessä kaikilla on hieno superkyky. Aili ei vain vielä tiedä omaansa. Pilke Salon Superluokka-sarjan toinen osa *Kaaos karkeloissa* (Karisto, kuv. Emmi Jormalainen) kertoo Sohvin luokasta, jossa jokaisella on jokin supervoima.

Annika Sandelinin kirjassa *När farmor flög* (Teos & Förlaget, kuv. Jenny Lucander, *Kun isoäiti lensi*, suom. Veera Antsalo) Joel menee vanhempien matkan ajaksi asumaan omituisen isoäitinsä luokse. Pian Joel huomaa, että isoäidin selässä kasvaa siivet, isoäiti osaa lentää ja tekee myös sankaritekoja. Emilia Lehtisen *Unissa lentämisen opas* (Avain) -lastenromaanin päähenkilö Valo haaveilee lentämisestä. Hän menee vanhempien lomareissun ajaksi asumaan Maija-tädille, joka opastaa poikaa lentämään unissaan.

Jalkapallo on jälleen esillä harrastusaiheissa teoksissa. Maria Kuutin uuden sarjan avaus *Peli on alkanut, lida* (Karisto) kertoo kuudesluokkalaisesta lidasta, joka haluaisi pelata jalkapalloa, vaikka kotikaupungissa ei ole omaa joukkuetta tytöille. Hanna Kökön *Pallo on pyöreä, Niki Dundee* (Mäkelä) Niki muuttaa uudelle paikkakunnalle. Suomen miesten maajoukkue on voittanut pronssia EM-kisoissa ja kaikki pelaavat jalkapalloa. Niki ei voi muuta kuin laittaa nappikset jalkaan.

Kahdessa helppolukuisessa kirjassa kerrotaan kalastuksesta. Maria Kuutin kirjassa *Mennään jo pilkille* (Kvaliti, kuv. Elina Jasu) Ilmari odottaa pilkkireissua isän kanssa ja hankkii uusia varusteita, mutta isä ei meinaa millään ehtiä lähteä. Markku Karpion Kirjakärpänen-sarjassa ilmestynyt *Kalastuspartio Verkkoviikarit* (Karisto, kuv. Anton Lipasti) Oliver osallistuu isänsä ja ystävänsä kanssa verkkokalastuskilpailuun.

Jutta Tynkkysen *Etsivätoimisto Mysteeri ja ruhtinaan kameleontti* (Myllylahti) sisältää tarinan lomaan sijoitettuja etsiväkokeita, joissa lukija pääsee ratkomaan erilaisia tehtäviä. Kirjan lopussa on ohjeet oman pakopelin toteuttamiseen. Heli Koskisen esikoisteoksessa *Zeta: Uskallatko pelata* (Mäkelä, kuv. Mari Luoma) Zeta viettää kaiken aikansa pelaamalla koukuttavaa verkkopeliä ja tempautuu pelin myötä seikkailuun.

Niina Hakalahden kirjassa *Tuukka-Omarille alkaa riittää* (Myllylahti, kuv. Jukka Lemmetty) Tuukka-Omar pääsee perehtymään kanojen elämään ja niiden hoitamiseen, kun perhe muuttaa kodin vesivahingon vuoksi väliaikaisasuntoon maalle. Kaupunkilaislasten suhde eläimiin tulee hyvin esille, kun Tuukka-Omar ja ystävät ihmettelevät kanoja hoitaessaan, missä kaikki muut maailman kanat ovat, kun niitä ei koskaan näe.

Lemmikkieläimet ja puhuvat eläimet esiintyvät huomattavan monessa teoksessa. Päivi Lukkarilan kirjassa *Super-someponi Kemppainen* (Karisto, kuv. Milla Paloniemi) Auran poni osaa sekä lukea että puhua, mutta ei näytä taitojaan muille. Kemppainen innostuu tekemään videoita sosiaaliseen median kuullessaan, että kaupallisen yhteistyön myötä voi saada herkkuja. Lemmikkifrendit-sarjassa saadaan tietää kuinka lemmikkejä auttava Pet Agents -sarjan agenttiryhmä sai alkunsa. Riina ja Sami Kaarlan ja Anders Vacklinin uudessa sarjassa ilmestyi kaksi osaa, *Bitti ja Moodi* ja *Moppi* (Tammi).

Rachel Wenitskyn ja David Sidorovin Koirakamut-sarjassa ilmestyi kolme osaa: *Koirakamut ja täystuho*, *Koirakamut ja huono turkkipäivä* ja *Koirakamut ja kutittavat kuteet* (Into, kuv. Tor Freeman, suom. Sari Kumpulainen). Kirjoissa tapahtumia Kiltit koirakamut -koirahoitolassa ja koirien ihmisperheissä katsotaan lemmikkikoirien näkökulmasta. Nadia Shireenin *Outometsä* (Sitruuna, suom. Maija Heikinheimo) kertoo kettusisaruksista, jotka joutuvat pakenemaan kissajengiä outoon metsään.

Nuortenkirjat

Nuortenkirjoja on Kirjakorissa yhteensä 198. Muutaman vuoden jatkunut nuortenkirjojen määrän lasku Kirjakorissa on kotimaisten kirjojen osalta vaihtunut kasvuksi. Kotimaisia nuortenkirjoja on Kirjakorissa huomattavasti edellisvuotta enemmän, yhteensä 118 (vuonna 2021: 75). Käännettyjen nuortenkirjojen määrä on hieman vuotta 2021 (90 kirjaa) pienempi, 80 kirjaa. Valtaosa käännettyistä nuortenkirjoista on eri sarjojen jatko-osia, kuten norjalaisen Jørn Horst Lierin nuorten jännityskirjasarja (Otava), Rick Riordanin fantasiakirjat, Max Braillierin *Maailman viimeiset tyypit* -sarja (WSOY) tai Erin Hunterin *Soturikissat* (Art House).

Nuortenkirjojen kohderyhmä on laaja varhaisnuorista nuoriin aikuisiin. Alakoulun viimeisillä luokilla oleville varhaisnuorille suunnattuja kirjoja löytyy sekä lasten- että nuortenromaanien joukosta. Minna Levolan *Oma elämäni* (Karisto) on saanut kustantajalta nuortenkirjaluokituksen. Päähenkilö Linda on kuudennella luokalla ja alkaa kiinnostua meikeistä ja pojista. Nelli Hietalan *Vuokko Vehma. Elämä ja teot* (Karisto) kertoo 13-vuotiaasta Vuokosta, joka pukeutuu värikkäästi ja kokee olevansa erilainen seiskaluokkalaisten joukossa. Helppolukuisia, kuvitettuja nuortenkirjoja ovat mm. Hanna Tähtisen ja Marko Laihisen *Kaksi kuolemaa, monta elämää* (Puukenkki, kuv. Emmi Oksa) ja Kirsti Kurosen *Hännät* (Karisto, kuv. Maria Laakso). Ensin mainittu on vauhdikas ja rankka kuvaus nuorista, joiden asiat menevät pieleen. *Hännät* on humoristinen kirja villityksestä, joka valtaa yläkoulun: kaikki haluavat itselleen ommellun hännän, ja kohta hännistä kerrotaan tv-uutisissakin.

Mimmu Tihisen *Kaken maailman asiat* (Uljas & Lucia) koostuu "Kakepediasta", johon kirjan päähenkilö Kake on listannut 90 tärkeää asiaa omasta elämästään. Luettelomaisesta rakenteesta muodostuu tarina, jossa Kake tavoittelee menestystä shakkikilpailuissa ja tapaa sekä biologista isäänsä, äidin ex-puolisoa Miisaa, että hoitaa äidin nykyisen seurustelukumppanin lapsia.

Vuoden 2022 tarjonnassa on useita nuorille suunnattuja säeromaaneja, mm. J. S. Meresmaan säeromaanitrilogian päätösosa *Kerberos* (Myllylahti), Hanna van der Steenin *Punapipoinen poika* (Kvaliti) ja Sanni Ylimartimon esikoisteos *Pimeässä hohtavat tähdet* (Karisto). Säeromaaneissa teemat ovat raskaita, mutta niiden käsittely keveää ilmavan muodon kautta. *Kerberoksessa* käsitellään mm. masennusta ja asexuaalisuuden hyväksymistä. *Pimeässä hohtavat tähdet* kertoo k-popista pitävän tytön yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden tunteista, joita helpottaa faniyhteisön löytyminen. Tekstin asettelulla leikittelyä ja säeromaanimaista kerrontaa on paikoin myös Ansu Kivekkään nuortenromaanissa *Raakaversio* (Tammi), etenkin päähenkilön kuvaamia videoita koskevan kerronnan ja vaikeiden hetkien ja tunteiden kuvauksessa. Kerronnan rakenteella leikittelee aivan omalla tavallaan Marisha Rasi-Koskisen *Pudonneet* (WSOY). Kirjan keskiössä on katu, jonka kautta kolmen nuoren kohtalot kietoutuvat toisiinsa. Tarinat yhdistyvät ja rakentuvat pala palalta erilaisten vihjeiden kautta.

Minna Mikkasen nuortenromaanin *Naimalupa* (Reuna) kertoo rippileirille vastahakoisesti lähtevän Japan kokemuksista ja ihastumisesta leirillä. Annukka Salaman *Ripley: nopea yhteys* (WSOY) kertoo Islasta, joka harrastaa pelaamista. Pelipiireissä hänet tunnetaan nimellä Ripley. Isla ei ole koskaan tavannut parasta ystäväänsä Damienia muualla kuin peleissä.

Siiri Enorannan *Maailmantyttäret* (WSOY) on nuortenkirjallisuudessa harvinainen utopia, joka sijoittuu vuoteen 2130, jolloin luonto on elpynyt ja sopusointu vallitsee Suuresta Romahduksesta eli ympäristökatastrofista ja maailmanlopusta toipuvassa maailmassa. Tarinassa viisi teini-ikäistä tyttöä kohtaa Sopusointu-leirillä.

Suomessa julkaistuissa nuortenkirjoissa oli ensimmäistä kertaa vuonna 2022 sisältövaroituksia. Elina Rouhaisen nuortenromaanissa *Tuntematon taivas* (Tammi) sisältövaroitusta on sijoitettu kirjan loppuun ja siinä luetellaan mm. itsemurha, sota ja väkivalta, ja ohjataan tukipalveluihin, joissa tarjotaan näihin aiheisiin liittyvää keskusteluapua. Tiffany D. Jacksonin kirjassa *Rajaton* (Karisto, suom. Peikko Pitkänen) sisältövaroitusta on heti alkulehdillä, ja siinä mainitaan kirjan sisältävän mm. seksuaalista hyväksikäyttöä ja opioidiriippuvuutta.

Selkokirjat

Kirjakorissa on mukana ennätysmäärä selkokirjoja, yhteensä 31. Joukossa on sekä selkomukautuksia että suoraan selkokielelle kirjoitettuja teoksia. Selkokirjojen tarve on kasvanut kaikenikäisten lukijoiden keskuudessa.

Selkokieliä kuvakirjoja on Kirjakorissa seitsemän. Joukossa on mm. Tuomas Kilven selkomukautukset kolmesta *Babar*-kirjasta (Oppian).

Lastenkirjoja on selkokielistä yhteensä yhdeksän, mm. Riikka Tuohimetsän selkomukautus Paula Norosen kirjasta *Supermarsu palaa tulevaisuuteen* (Oppian, kuv. Terese Bast).

Nuortenkirjoja selkokielellä on mukana 12. Selkonovellikokoelma *Aarre: novelleja* (Nokkahiiri, toim. Mervi Heikkilä ja Kirsi Pehkonen) sisältää 13 nuorille tarkoitettua selkokielistä novellia eri kirjoittajilta. Kokoelman novellien joukossa on sekä realistisia että fantasiaan taipuvia kertomuksia nuorten elämästä.

Runot

Runokirjoja Kirjakorissa on yhteensä 18, kaikki niistä kotimaisia.

Pia Perkiön *Runorekka* (Avain, kuv. Pia Sakki) sisältää runoja erilaisista koneista ja kodin arjesta. Laura Ruohosen *Kummalla kammella* (Otava, kuv. Erika Kallasmaa) on nonsensehenkinen runokokoelma, jossa matkataan laivalla.

Maailmanpyörässä (Teos) sisältää erilaisuutta ja samanlaisuutta käsitteleviä runoja. Runot on koottu Teoksen ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon järjestämän runokilpailun sadosta.

Hannele Huovin *Simpukka* (Tammi, kuv. Kissa Koskinen) kertoo syvään suruun sairastuvasta vedenneidosta, joka parantuu taikasimpukan avulla.

Veera Miljan *Supersalanen tyttöpäiväkirja* (Tammi) on päiväkirjamuotoinen runoteos 2000-luvun alussa teini-ikänsä elävän tytön elämästä.

Sarjakuvat

Kirjakorissa on mukana yhteensä 38 sarjakuvaa, joista 19 kotimaisia ja 19 käännettyjä. Lastenkirjainstituutin kirjaston kokoelmiin tallennetaan käännessarjakuvia vain valikoiden, joten käännetyn sarjakuvan määrä ei sisällä kaikkia Suomessa julkaistuja lasten ja nuorten sarjakuvakirjoja.

Sarjakuva-Finlandia voitti Kimmo Lustin *Silmukka* (Suuri Kurpitsa). Kirja kertoo kasvamisesta päihdeongelmaisen vanhemman ainoana lapsena.

Nuorten sarjakuvan vuoden ilmiönä voi pitää Alice Osemanin *Heartstopper*-sarjaa (Tammi), josta ilmestyi suomeksi kaksi ensimmäistä osaa. Kirja kertoo Charliesta, joka tutustuu rugbyä pelaavaan Nickiin ja pojat ihastuvat toisiinsa. Nick pohtii omaa identiteettiään ja epävarma siitä, mitä oikeastaan haluaa. Kirjoihin pohjautuva suosittu Netflix-sarja tuli katsottavaksi Suomessa samaan aikaan kirjojen kanssa.

Maikki Harjanteen *Täydellinen Minttu* (Kissanviikset) sisältää kaikki Minttu-sarjakuvat, jotka ovat ilmestyneet Kotiliedessä 1982–1990.

Johanna Aulénin *Tšernobylin koirat* (WSOY) kertoo Tšernobylin ydinvoimalan läheisyyteen jääneiden koirien elämästä onnettomuudesta tähän päivään asti.

Tietokirjat

Kirjakorissa on yhteensä 214 tietokirjaa, joista 127 kotimaisia ja 87 käännettyjä. Määrä pysyi suunnilleen vuoden 2021 tasolla.

Kotimaisissa tietokirjoissa aiheena ovat mm. hyönteiset. Katja Bargumin kirjoittama ja Jenny Lucanderin kuvittama *Myrornas rekordbok* (Förlaget, *Muurahaisten ennätyskirja*, suom. Veera Antsalo, Teos & Förlaget) on tietokirja muurahaisista. Muurahaista ja niiden elintapoja tarkastellaan ennätysten kautta, kertomalla mm. siisteimmästä, vahvimasta ja Pohjolan äkäisimmästä muurahaisesta. Janina Saaren ja Anne Muhosen *Kitisevä koppiskokous* (Minerva) sisältää tarinan karhunputkelle kokoontuneista koppakuoriaisista, sekä tieto-osuuden kovakuoriaisista.

Jukka Laajarinteen *Mansikkamysteeri: tarina tiedon etsimisestä* (Gaudeamus, kuv. Mari Luoma) opastaa tarinan tieteellisen tutkimuksen perusteisiin ja tiedon luotettavuuden arviointiin.

Aino-Mari Tuurin tietokirja *Puhelimen pomoksi: ota digimaailma haltuun* (Tammi, kuv. Lille Santanen) opastaa hallitsemaan digilaitteita ja käyttäytymään digimaailmassa asiallisesti. Pinja Meretojan *Aikamatka: miten telefoonista tuli älykäs* (Tammi) kertoo teknologian kehittymisestä erilaisten laitteiden, mm. kameran, radion, television ja tietokoneen, kautta kohti älypuhelinta. Jaakob Rissasen ja Ville Kormilaisen *Tokkerin käsikirja* (Otava) opastaa Tiktokin käyttöön ja omien videoiden tekemiseen.

Pasi Lönnin ja Jussi Kaakisen *Rakennustyömaa* (Tammi) kertoo kerrostalon rakentamisen eri vaiheista. Salla Savolaisen *Betonia!* (WSOY) perehdyttää lukijat betonin valmistukseen.

Käännöksiä ja kirjoja eri kielillä

Kaikista käännöskirjoista 71 prosenttia on käännetty englannin kielestä. Eri käännöskieliä on yhteensä 17. Viron kielestä käännetty Helena Kochin *Perunan kuningaskunta* (Kumma, suom. Anja Salokannel), kertoo kasvimaalla kasvavien vihannesten ja kasvien tunteista ja toiveista).

Juris Zvirgzdinsin *Karhujen tasavalta* (Paperiporo, kuv. Liva Ozola, suom. Mirja Hovila) on käännetty latviasta. Karhut joutuvat politiikan kohteeksi, kun strategisen suunnittelun ministeri vaatii karhujen poistamista maasta. Karhut siirretään reservaattiin, Karhujen tasavaltaan.

Italiasta käännetty tietokirja *Muovinkalastaja ja muita tulevaisuuden ammatteja* (Art House, Sofia Rossi & Carlo Canepa, kuv. Luca Poli, suom. Riina Behl) kertoo mahdollisista tulevaisuuden ammasteista, kuten menneisyyden kloonajista, aurinkopurjehtijoista ja dna-ompelijoista.

Mihkkal Marastatin nuortenromaanit *Maakkanavaaran sudet* ja *Siitavuoren kulta* (Kieletär Inari, kuv. Bjørg Monsen, suom. Katja Anttonen) on käännetty pohjoissaamen kielestä.

Kirjakorissa on tänä vuonna mukana kaikkiaan 39 muunkielistä kirjaa, joista suurin osa on kotimaisten tekijöiden kirjojen käännöksiä muille kielille.

Mukana on myös muutamia monikielisiä kirjoja tai Suomessa eri kielillä julkaistuja teoksia, kuten kaksi ukrainankielistä yhteisnidettä Timo Parvelan Ella-kirjoista, *Ella ja kaverit 1 ja 2*.

Cat ja Dave Cadin kirjoittama ja Jenna Kunnaksen kuvittama *Kai menee päiväkotiin* (Otava) sisältää tekstin Kai-karhun päiväkotipäivästä kolmella kielellä, suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Siiri Enorannan nuortenromaanin *Stormsommel* (Förlaget, käännös Mattias Huss) ilmestyi ruotsiksi.

Teemat

Vaikea maailmantilanne: korona ja Ukrainan sota

Vuoden 2022 alussa elettiin vielä maailmanlaajuisen koronapandemian keskellä, ja Suomessakin oli voimassa kokoontumisrajoituksia. Koronapandemia näkyy vuoden 2022 lasten- ja nuortenkirjoissa lähinnä viittauksina menneeseen ajanjaksoon, kuten Terhi Rannelan novellikokoelman *Yöinti ja muita novelleja* (Otava) novellissa Majakanvartija, jossa päähenkilö toteaa etäopetuksen sopineen itselleen hyvin. Anneli Kannon kirjoittamassa ja Noora Katon kuvittamassa *Virtasten joulut* (Karisto) perhe muistelee menneitä jouluja ja mielessä on myös jouluihin, jolloin joulupukki ei voinut koronaviruksen vuoksi tulla sisälle, eikä isovanhempiakaan päästy tapaamaan.

Tiina Kristofferssonin ja Vesa-Matti Toivosen lastenromaani *Varo viruksia, listamestari* (Avain, kuv. Olga Pärn) sijoittuu korona-aikaan. Eliaksen äiti on kieltänyt vierailut kavereiden luona tartuntavaaran vuoksi, ja hänen mumminsa lukitsee ovensa kotihoidon työntekijöiltä, koska uskoo saaneensa koronatartunnan. Sören Olssonin ja Anders Jacobssonin kirjassa *Bertin epätoivopäiväkirja* (Avain, suom. Mirka Maukonen) Bert on kahden viikon karanteenissa. Hän joutuu epätoivon valtaan, koska ei pääse tapaamaan ihanaa Alvaa, johon on ihastunut. Ursula Mursun kirjassa *Myrtti ja kudelmataika* (Kumma) jyllää köhähöpö, joka leviää helposti ja jolta suojaudutaan mm. kasvomaskeilla. Kotona vietetyn ajan ja matkustusrajoitusten seurauksena tutuksi tulleen ajatuksen lomasta kotikaupungissa ("staycation") voi nähdä taustalla Tanja Aumaseen kirjassa *Manda hemestrar* (Labyrinth books), jossa Manda harmittaa, kun kotona on tylsää ja aikuiset tekevät vain pitkästyttäviä asioita. Sitten kotiin ilmestyy televisiosta tulleita kaniineja ja muuta hauskaa, ja koti näyttäytyy aivan uudenaikaisena paikkana, jossa voi kokea jännittäviä seikkailuja.

Venäjän hyökkäys Ukrainaan helmikuussa 2022 ja sota Euroopassa vaikutti monin tavoin ihmisten elämään Suomessakin. Ukrainan kielestä käännettiin suomeksi kaksi lastenkirjaa. Larysa Denysenkon kirjoittama ja Marija Fojan kuvittama *Maja ja ystävät* (Tammi, suom. Eero Balk) kertoo neljäsluokkalaisesta tytöstä ja hänen ystävistään. Kahden perheen kohdalla kerrotaan, kuinka sota on vaikuttanut perheen elämään. Kirjan alahuomautuksissa kerrotaan Ukrainan tapahtumista lähtien vuodesta 2014, kun Venäjä hyökkäsi Itä-Ukrainaan. Kirjan tuotto menee Suomen Unicefin kautta Ukrainan lasten hyväksi. Jeva Skaletskan *Ette tiedä mitä sota on* (Otava, suom. Maria Lyytinen) on 12-vuotiaan tytön päiväkirja hänen kokemuksistaan Venäjän hyökkäyksen jälkeen. Jeva asuu Harkovassa ja joutuu ensin viettämään aikaa pommisuojaissa ja myöhemmin pakenemaan kaupungista mumminsa kanssa.

Eppu Nuotion kirjoittama ja Sanna Pelliccionin kuvittama *Lappukaulatyttö* (S&S) kertoo Suomesta sotalapsena Ruotsiin lähetetystä Heidistä. Kirja on tositapahtumien inspiroima; näyttelijä Heidi Silja Krohn lähetettiin lapsena kahdesti Ruotsiin sotaa pakoona. Lotta-Sofia Saahkon kirjoittama ja Christel Rönnsin kuvittama *Omenarannasta uuteen kotiin* (Tammi) kertoo Lotta-Sofian papan lapsuudesta Karjalassa ja evakkomatkasta. Katri Tapolan kirjoittama ja Mohammad Sayed Munirin kuvittama *Päivänvarjotyttö* (Enostone) on kaksikielinen kuvakirja, joka kertoo elämästä sodan keskellä pienen tytön näkökulmasta. Kirjan teksti on suomeksi ja dariksi.

Elina Rouhaisen nuortenromaanin *Tuntematon taivas* (Tammi) tapahtumat sijoittuvat toisen Tšetšenian sodan aikaan vuonna 2002. Kirjassa kerrotaan nuorista, joiden elämään sota vaikuttaa eri tavoin.

Moninaisuus ja monikulttuurisuus

Lasten- ja nuortenkirjojen päähenkilöissä on jatkuvasti enemmän moninaisuutta, hahmoja, joihin erilaiset lapset ja nuoret voivat samaistua. Sari Airolan kuvakirjassa *Lumiyö* (Karisto) päähenkilö Lyyti käyttää kävellessään kyynärsauvoja. Sauvoja ei mainita kirjan tekstissä, ne näkyvät vain kuvissa. Tuula Kallioniemen kirjassa *Maaginen maalipallo* (Otava, kuv. Jussi Kaakinen) naapurustoon muuttaa uusi poika Valtteri, joka on sokea ja käy erityiskoulua. Valtterin innoittamana FC Wannaplay lähtee kokeilemaan uutta lajia, maalipalloa.

Ansu Kivekkään nuortenromaanin *Raakaversio* (Tammi) päähenkilö Elli on loukkaantunut auto-onnettomuudessa. Puolen vuoden sairaalajakson jälkeen hänen jalkansa ovat lähes tunnottomat ja hän käyttää pyörätuolia liikkumiseen. Elliä ahdistaa, kun häntä kohdellaan vammaisena nuorena, jolle riittää vertaistuki ja keskustelu saman kokeneiden kanssa, kun hän haluaisi elää täysillä kuten muutkin ikäisensä. Reija Kaskiahon *Maantiekiiitäjä* (Myllylahti) kertoo 17-vuotiaasta Laurasta, jonka elämän kohtalokas sukellus muuttaa. Hänellä on neliraaajahalvaus ja edessä pitkä kuntoutuminen. Liikunta-alalle suuntautumista suunnitteleva juoksijatytty istuukin pyörätuolissa, eikä aluksi pysty edes puhumaan.

Elina Pitkäkankaan nuortenromaani *Sang* (WSOY) sijoittuu tulevaisuuden maailmaan, jossa on piirteitä kiinalaisesta ja tiibetiläisestä kulttuurista. Päähenkilö Dawei on tehnyt hiljaisuusvalan ja hän kommunikoi viittomalla.

Kielo ja Kaito-kissa (Enostone) on Riina Katajavuoren ja Hannamari Ruohosen kolmas Kielo-tytöstä kertova kuvakirja. Kirjan kuvituksesta voi päätellä, että Kielolla on downin syndrooma, mutta tätä ei erityisesti mainita kirjoissa.

Erilaisuutta ja rajoituksia voidaan lähestyä myös ihan toisenlaisten päähenkilöiden kautta. Vilja-Tuulia Huotarisen ja Anna-Emilia Laitisen kuvakirjassa *Vuori, joka juoksi* (Tammi) päähenkilönä on nuori vuori, joka ihmettelee, miksi vuoret eivät voisi juosta, ja tekee itselleen jalat.

Nuorten tietokirjat tarjoavat samaistumisen mahdollisuuksia eri kulttuuritaustoista tuleville nuorille. Niiden tekijät ovat omassa nuoruudessaan kokeneet ulkopuolisuutta ja haluavat tarjota nykynuorille tietoa omista kokemuksistaan. Ujuni Ahmedin ja Elina Hirvosen kirjoittama *Tytöille jotka ajattelevat olevansa yksin* (WSOY) kuvaa Ahmedin kokemuksia maahanmuuttajataustaisena tyttönä, joka on kasvanut naiseksi Suomessa. Teos nostaa esille maahanmuuttajaperheiden ja suomalaisen yhteiskunnan kohtaamisen vaikeudet, joiden taustalla ovat erilaiset kulttuurit, joiden välissä kasvavat nuoret eivät koe saavansa tukea perheiltä eivätkä yhteiskunnalta.

Suuria unelmia: tarinoita suomalaisista, jotka muuttavat maailmaa (Sallado Qasim, Faisa Qasim ja Roosa Oksanen, Books on Demand) kertoo 20 vähemmistöön kuuluvan suomalaisen tarinan. *Third Culture Kids* (Otava, toim. Mona Eid ja Koko Hubara) sisältää 40 eri kulttuurien välissä elävän suomalaisen haastattelun, jossa pohditaan oman identiteetin määrittelyä ja pyritään tarjoamaan samaistumisen kohteita niille, jotka kokevat olevansa yksin.

Tinashe Williamsonin *Nuoren antirasistin käsikirja* (Otava, kuv. Thea Jacobsen, suom. Terhi Width) opettaa tunnistamaan rasismia ja toimimaan antirasistisesti. Norjasta käännettyssä kirjassa on esimerkkejä norjalaisten nuorten kokemasta rasismista.

Novellikokoelma *Blackout* (Otava, suom. Outi Järvinen) sisältää yhdysvaltalaisen POC-kirjailijoiden novelleja, joiden tarinoita yhdistää sähkökatko New Yorkissa.

Sairaus, herkkyyks ja mielenterveys, hyväksikäyttö ja valta

Lasten ja nuorten kokemuksia sairastumisesta ja sairaalassa olosta kuvataan kahdessa teoksessa. Lilja Kankaan nuortenromaani *Tahdon elää* (Kustannus Z) kertoo 14-vuotiaan Taikan sairastumisesta. Taikan toistuvat päänsäryt paljastuvat syöväksi ja Taika joutuu sairaalaan rankkoihin hoitoihin, joihin liittyviä vaiheita ja tunteita kuvataan tarinassa. L. K. Valmun kirja *Osaston tähti* (Karisto) sijoittuu Uuteen lastensairaalaan Helsinkiin. Taitoluistelua harrastava Lilja joutuu leikkaukseen haavaisen paksusuolentulehduksen takia. Lilja saa sairaalasta uusia ystäviä ja pohtii myös eriarvoisuutta. Janne Malisen fantasiaromaanissa *Seitsemän kielonlehteä* (Tammi) päähenkilö Oskar sairastuu vakavasti, ja hänet lähetetään syrjäiseen Waaralinnan parantolaan.

Erityisherkkyyks ja aistiyliherkkyyks on esillä kolmessa kuvakirjassa. Annika Hämysen ja Johanna Lehtomaan kuvakirja *Apua, sukissani on lohikäärmeitä: satuja aistiherkkyystä* (Kumma) kertoo Kaikusta, jonka päässä toisten äänet tuntuvat välillä sietämättömältä ja sukissa tuntuu olevan kutittelevia lohikäärmeitä. Aistiyliherkkyyttä käsitellään Kaikun arkisten kokemusten kautta ja kirjan lopussa on tietopaketti aistitiedon käsittelyn ja säätelyn vaikeuksista.

Maria Viljan kuvakirjassa *Näkymätön reppu* (Karisto) erityisherkkyyttä lähestytään kertomalla Rosalin näkymättömästä repusta, johon päivän kokemukset kasautuvat. Päivän päätteeksi reppu saattaa olla aivan liian täynnä, jolloin tunteet purkautuvat hallitsemattomasti. Reetta Niemelän kirjoittama ja Eri Shimatsukan kuvittama *Kettu ja hiljaisuus* (Otava) kertoo ketusta, jonka suuret korvat kaipaavat hiljaisuutta. Kettu etsii metsästä hiljaisuutta ja löytääkin sitä, etenkin sitten kun muutkin eläimet ymmärtävät, miksi kettu kaipaa hiljaisuutta.

Emilia Aakon kirjassa *Kaiho-kotitonttu ja rauhaton rantaloma* (Kumma, kuv. Veera Aro) Kaiho matkustaa Rodokselle ja huomaa, miten vaikeaa on olla sosiaalinen suuressa joukossa. Kotitontun tarinan kautta käsitellään oman rauhan tarvetta ja sosiaalisten tilanteiden pelkoa. Matilda Gyllenbergin kirjassa *Hundra dagar hemma* (Förlaget, kuv. Maria Sann) viidesluokkalainen Nike ei pysty menemään kouluun, koska häntä alkaa ahdistaa. Niken on vaikea selittää kenellekään, miksi koulu tuntuu niin ahdistavalta, vaikka hänellä on siellä hyvä ystävä, joka yrittää auttaa.

Mielenterveyteen liittyvät teemat ovat esillä etenkin nuortenkirjallisuudessa. J. S. Meresmaan säeromaanitrilogian päätösosassa *Kerberos* (Myllylahti) päähenkilö on masennusta sairastava Tuukka. Hän on aloittanut geotieteiden opiskelun yliopistolla, vaikka masennuksen vuoksi hänellä on välillä mustia päiviä, jolloin tekee mieli vain maata pimeässä peiton alla. Hanna van der Steenin säeromaani *Punapipoinen poika* (Kvaliti) kertoo ulkomailla asuneesta Marlista, joka muuttaa ysiluokalla Suomeen isän työn perässä. Marlin on vaikea sopeutua talviseen Suomeen, hän tuntee olevansa ulkopuolinen ja kävelee humalassa heikoille jaloille. Marlia auttaa eteenpäin salaperäinen punapipoinen poika.

Heidi Silvanin nuortenromaanissa *Nollasummapeli* (Myllylahti) päähenkilö Aale on abiturientti, jonka on vaikea motivoitua koulunkäyntiin. Aale käy terapiassa ja tapaa terapeutin luona kummallisen Ufon, joka lyöttäytyy hänen seuraansa. Aalea painavat rankat kokemukset kiusaamisesta ja Ufon avulla hän alkaa taas muistaa ne.

Mielenterveyteen liittyvät teemat yhdistyvät nuortenromaaneissa myös vallankäyttöön ja seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Riikka Smolander-Slotten nuortenromaanissa *Armoton unelma* (Otava) kertoo voimistelua harrastavasta linasta, joka alkaa ankaran valmentajan paineen alla treenata liikaa ja vähentää syömistään niin, että sairastuu syömishäiriöön. Valmentajan vallankäytön seurauksena ei ole parempia tuloksia voimistelussa, vaan linan vointi menee huonommaksi.

Ulkonäköpaineet ja valta ovat esillä Hannele Lampelan fantasiaromaanissa *Lohikäärmeen kirous* (Otava). Ruusujen kaupunkia Pentamoreaa hallitsee kuningas, joka vaatii kaikkia olemaan täydellisiä ja muokkaamaan ulkonäköään hänen kauneusihanteensa mukaiseksi.

Ellen Strömbergin *Vi ska ju bara cykla förbi* (Schildts & Söderströms, *Mehän vaan mennään siitä ohi*, suom. Eva Laakso, S&S) yhdeksäsluokkalaiset ystävykset Malin ja Manda asuvat pikkupaikkakunnalla, mutta toivovat kokevansa romansseja ja muuta jännittävää. Malinilla on vaikeaa isän kanssa ja hän saa paniikkikohtauksia. Mandan ihastus osoittautuu bileissä kovakouraiseksi kähmijäksi ja lähettää vielä dick picin tytölle. Hän saa kuulla kunniansa Mandan isosiskolta, joka tunnistaa myös Malinin paniikkikohtauksen ja osaa auttaa tätä.

Mila Teräksen kirjassa *Yökirjeitä* (Otava) 15-vuotias Frida on ladannut sosiaaliseen mediaan kuvia itsestään. Vanhempi, täysi-ikäinen mies kiinnostuu Fridasta ja ottaa häneen yhteyttä. Vierailulla mies juottaa Fridan humalaan ja pakottaa seksiin kanssaan. Frida ei pysty aluksi puhumaan tapahtuneesta kenellekään, vaan purkaa ahdistustaan yökirjeisiin, joita hän kirjoittaa, kun ei pysty yöllä nukkumaan. Teemu Nikin ja Jani Pösön Sekasin-sarjan kolmas osa *Sekasin. Tervetuloa Suomeen* (Otava) sijoittuu vastaanottokeskukseen. Yksi kirjan päähenkilöistä on nuori maahanmuuttajatyttö, jonka vastaanottokeskuksessa työskentelevä nuori mies pakottaa varastamaan tavaroita itselleen ja raiskaa.

Enchanted haaveilee laulajan urasta Tiffany D. Jacksonin kirjassa *Rajaton* (Karisto). Laulajatähti Corey Fields huomaa tytön koe-esiintymisessä ja ura lähtee lentoon. Suosittu laulaja osoittautuu kuitenkin pakkomielleiseksi vallankäyttäjäksi, joka kohtelee Enchantedia huonosti, eristää hänet läheisistään, manipuloi ja syöttää lääkkeitä niin, että lopulta tytön muisti ja mielenterveys rakoilee.

Eve Lumerton romaanissa *Kaapin nurkista* (Nysalor) Jaro huomaa olevansa aseksuaali ja pohtii identiteettiään. Vaikka Jaro kertoo ystävälleen lidalle aseksuaalisuudesta, tämä alkaa suudella ja kosketella häntä väkisin. Tapaus ahdistaa Jaroa.

Daniel Kalejaiyen *Konstaapeli Daniel tässä, moro!* (Lasten Keskus) on nuorille suunnattu tietokirja, jossa sosiaalisessa mediassa suosittu konstaapeli kertoo rikollisesta toiminnasta ja rikosten seurauksista. Yhtenä aiheena käsitellään myös väkivalta- ja seksuaalirikoksia.

Perheet: vauvoja, avioeroja ja isovanhempia

Vauvoja ja syntymää ihmetellään kuvakirjoissa vanhempien näkökulmasta. Jani Niemisen ja Tuomas Kärkkäisen kirjassa *Vauvaskainen* (Tammi) päähenkilöinä ovat Tuleva äiti ja Tuleva isä, jotka valmistautuvat vauvan tuloon. Vauvaskaisella on syntymästään lähtien vahva tahto ja hän pistää vanhempien elämän uuteen järjestykseen. Kaisa Haposen ja Satu Kettusen haitarimuotoisessa pahvikirjassa *Suuri matka* (Tammi) syntymän suurta ihmettä kuvataan vauvan näkökulmasta. Hannele Lampelan ja Ninka Reitun kuvakirjassa *Prinsessa Pikkiriikki ja (kaamea) totuus vauvoista* (Otava) Prinsessa Pikkiriikin äidin vatsassa kasvaa vauva, ja Pikkiriikki haluaa selvittää, kuinka se on mahdollista.

Pienimmille lukijoille suunnatuissa kirjoissa korostuu lapsen ja vanhemman välinen yhteys ja kosketuksen voima. Maaret Kallion kirjoittama ja Kati Vuorenon kuvittama *Välillä olet varpuseni* (WSOY) sisältää loruja, joissa kuvataan vauvan erilaisia tunnetiloja. Nora Lehtisen ja Jenni Skyttä-Forssellin kirjassa *Taika-aurinko: piirretään satuja iholle* (Karisto, kuv. Reetta Niemensivu) on lyhyitä runomaisia tekstejä, joiden rinnalla kulkevat ohjeet siitä, kuinka aikuinen voi piirtää tarinan lapsen iholle. Maria Kangaskortet on kirjoittanut *Unitalon tarinoita: nukutusatuja pienille* (Otava, kuv. Jonna Markkula). Kirjan tarinat sisältävät ohjeita siitä, kuinka aikuinen voi tarinaa kertoessaan hieroa lasta ja rauhoittaa lapsen unille. Elina Pullin pahvisivuinen *Lorukylpy* (Lasten Keskus, kuv. Matti Pikkujämsä) sisältää lorujen lisäksi ohjeita lorujen käyttöön osana arkisia toimia vauvan kanssa.

Isät ovat kuvakirjoissa vahvasti läsnä lasten elämässä. Saara Kekäläisen ja Reetta Niemensivun kirjassa *Valpuri ja vaarallinen aamupuuro* (Tammi) Valpurille ei maistu aamupuuro. Aamiaista Valpurille tarjoilee isä, eikä muita perheenjäseniä mainita tekstissä tai näy kuvissa. Ylva Karlssonin ja Erika Kallasmaan kuvakirjassa *Nuku nyt, Viljo* (Etana Editions) isä on lukemassa lapsille iltasatua ja laittaa pikkuveli Viljon nukkumaan.

Kuvakirjojen perhe-elämän kuvauksessa näkyvät myös vanhempien erimielisyydet ja riitely. Ilja Karsikkaan kuvakirjassa *Yksisarvinen* (S&S) Moan isä jahtaa yksisarvista, eli juo ja käy juhlimassa. Isän alkoholismi aiheuttaa kovaäänisiä riitoja vanhempien välille, ja Moa yrittää ratkaista asian tyhjentämällä isän salaiset juomavarastot. Katriina Rosavaaran ja Silja-Maria Wihersaaren kuvakirja *Leijonankesyttäjät* (WSOY) kertoo Pipsasta, joka toimii sirkuksen rohkeana leijonankesyttäjänä, joka on pienestä asti hoitanut pelottomasti karjuvia leijonia. Oikeasti Pipsa kuitenkin pelkää huutavia aikuisia, jotka riitelevät kovaäänisesti, eikä leijonankesyttäjän ääni tunnu kuuluvan vanhempien riitelyn yli.

Avioero on jälleen noussut esille lastenkirjojen aiheena. Noora Alasen kirja *Anna ja eron tuomat muutokset* (Pieni Karhu, kuv. Anne Muhonen) kertoo Annan elämästä vanhempien eron jälkeen. Annan vanhemmat asuvat erillään uusissa kodeissa, mutta Anna kaipaa yhä vanhaa kotia ja aikaa, jolloin isä ja äiti olivat yhdessä. Äidin uusi miesystävä on Annan mielestä pelottava, mutta onneksi isovelji Miro ymmärtää ja jakaa Annan salaisuudet.

Måns Gahrtonin ja Johan Unengen kirjassa *Sonjan kaksi myssyä* (Lasten Keskus, suom. Marketta Pyysalo) vanhempien eroon liittyvät asiat nousevat esille Sonjan myssyvalinnan myötä. Isä löytää vanhan myssyn, jonka äiti on joskus kuttonut hänelle, äiti taas haluaa hankkia Sonjalle uuden myssyn. Sonja kokee vanhempien erilaiset toiveet hankalina ja lopulta hän ei haluaisi pitää kumpaakaan myssyä. *Bonussisko ja mustat sukat* (Tittamari Marttinen, kuv. Johanna Ilander, Mäkelä) kertoo Jusasta, joka on saanut äidin uuden puolison myötä perheeseen bonussiskon. Aiemmin siskon kanssa on ollut mukavaa, mutta nyt Jusa tuntee jäävänsä kovaäänisemmän ja rohkeamman Kirsikan varjoon.

Jan Forsströmin lastenromaanissa *Sydäntenmetsästäjät* (Teos, kuv. Pauliina Mäkelä) hurjapäinen Reetta ei halua kuulla vanhempiensa avioerosta, vaikka nämä yrittävät jutella hänen kanssaan. Reetta tempautuu seikkailuun rinnakkaiseen todellisuuteen, jossa ihmisten sydämet kulkevat ihmisten kanssa kehon ulkopuolella.

Isovanhemmat ovat monissa kirjoissa tärkeässä roolissa lasten elämässä. Elin Löfin kuvakirjassa *Benni och skrivmaskinen* (Schildts & Söderströms) Benni menee koulun jälkeen usein isoisaitinsa eli fammon luokse, missä isoisän vanha kirjoituskone kiinnostaa häntä. Mila Teräksen ja Hannamari Ruohosen *Ensilumi* (Karisto) kertoo Tuiskusta, joka auttaa vaaria ompelemaan paljetteja taitoluistelun esiintymisasuun. Tuisku ihmettelee, onko vaari nainen vai mies. Vaari kertoo hänelle, kuinka hän on aina kokenut olevansa nainen, mutta uskaltanut kertoa siitä muille vasta aikuisena.

Reetta Niemelän ja Anne Vaskon *Mummojen kirjassa* (S&S) ei keskitytä lapsen ja isovanhemman suhteeseen, vaan erilaisten mummojen päiviin, joihin kuuluu kahvilakäyntejä, kirjakaupassa vierailu, mielenosoitus ja rappukäytäväpiknik. Tuula Korolaisen runokokoelma *Mummola: runoja mummoista, vaareista ja lapsista* (Kirjapaja) sisältää runoja isovanhempien ja lastenlasten yhdessäoloon ja kertoo erilaisista isovanhemmista.

Leikittelyä kielellä ja muodolla

Lastenromaaneissa leikitellään kielellä ja väännellään sanoja. Mikko Kalajoen lastenromaanissa *Almus: tännetuloa terve* (WSOY, kuv. Jani Ikonen) herra Mattssonin ovelle ilmestyy eräänä iltana Almus-peikko, joka on kotoisin Alamailta. Peikko puhuu ymmärrettävästi mutta erikoisesti. Kirjan lopussa on Alamaiden kielen sanasto.

Tomi Kontion lastenromaanissa *Isäni on hipsteri* (Teos, kuv. Elina Warsta) Nuutti kuulee koulukaveriltaan Selmalta, että hänen isänsä on hipsteri. Sana on Nuutille outo – onko kyseessä hitsaaja vai henkilö, joka hipstaa niin, että kipinät lentelevät? Kielellistä leikittelyä sisältää myös Hannu Hirvosen *Vahna paha* (Sarvet, kuv. Johanna Taskinen & Aki Nyyssönen). Kirja kertoo herra Rontista, joka on Yhdistyneiden Kiusankuntien pahan mielen lähettäjä. Kirjassa tutut sanat ja käsitteet saavat pahalle mielelle muunnettuna uudenlaisia merkityksiä.

Veera Salmen *Puluboi, Poni ja Ospanjan yksisarvinen kääpiötulilohikäärme* (Otava, kuvitus Emmi Jormalainen) on kahdeksas Puluboi-kirja, jossa aiempien osien tapaan leikitellään niin kielellä ja kirjasinkokojen vaihtelulla kuin r-kirjaimella, jota Puluboi ei halua sanoa. Puluboi suuttuu, kun Ponin vanhemmat eivät ymmärrä tyttöä ja hanki hänelle toivottua lemmikkiä, joten r-kirjain pääsee karkaamaan Puluboin suusta.

Ville Hytösen kirjassa *Ötökkämaan ihmeet* (Tammi, kuv. Virpi Penna) leikitellään äänneillä ja alkusoinnalla ötököiden nimistä lähtien - kirjassa seikkailevat niin Tilhi Pöhlönen, Hämämäkämäkki kuin Ippu Pötökkäkin.

Pauli Hokkasen ja Tuomas Erikssonin *Vakoileva hiiri ja muita hulvattomia sananmuunnoksia* (WSOY, kuv. Christer Nuutinen) opastaa sananmuunnosten tekoon ja etenee kahden sanan sananmuunnoksista pidempiin tarinoihin.

Kirsti Kurosen *Otson syksy eli Yskyn nosto* (Sitruuna, kuv. Karoliina Pertamina) leikittelee rakenteella; tarinan alku on sen loppu, ja Otson syksyyn lähdetään tutustumaan marraskuusta lähtien. Asiat ovat nurinkurisesti myös Timo Parvelan kirjassa *Ella ja kaverit kansankynttilöinä* (Tammi, kuv. Anni Nykänen). Ella kavereineen pääsee viikoksi opettajan rooliin, koska vanhemmat huomaavat, että on tärkeä kuulla lasten näkemyksiä. Pulpeteissa istuvat vanhemmat, joiden on vaikea esimerkiksi luopua puhelimistaan tunnin ajaksi.

Linda Bondestamin *God morgon rymden* (Förlaget & Berghs, *Hyvää huomenta avaruus*, suom. Päivi Koivisto, Teos & Förlaget) kertoo pienen kullamurun aamusta ja samalla koko avaruuden aamutoimista. Kirjassa on eri kokoisia sivuja, puolikkaita ja muotoon leikattuja sekä aukkoja. Muoto tuo kerrontaan leikkisyyttä ja korostaa siirtymiä kotoa kauas avaruusolentojen koteihin.

Mark Janssenin kuvakirja *Dinoja ei ole* (Kumma, suom. Sanna van Leeuwen) kertoo Lassesta ja Jessestä, jotka lähtevät metsään dinosauruksia pyydystämään. Kirjan joka toisella aukeamalla on sisään päin taittuvat sivut, jotka avaamalla aukeama laajenee kaksinkertaisen kokoiseksi. Pieneltä kummulta näyttävä vihreä alue poikien alla paljastuu jättikokoiseksi dinosaurukseksi, jota pojat eivät kuitenkaan huomaa.

Sylvie Misslinin ja Amandine Piun ranskasta käännettyssä kuvakirjassa *Kokka kohti arretta, kapteeni Hirmuliini* (Lasten Keskus, suom. Rauna Sirola) lukija voi vaikuttaa tarinan kulkuun valitsemalla kahdesta vaihtoehdosta seuraavan tarinan käänteän. Vaihtoehdot on merkitty symboleilla, jotka ohjaavat valitsemaan oikean sivun kirjan oikeasta reunasta.

David Sundinin *Kirja joka ei halunnut tulla luetuksi* (Tammi, suom. Tittamari Marttinen) lapsen valitsema iltasatu kirja vastustaa ääneen lukemista kaikin keinoin. Kirja muuttuu ratiksi, sinne ilmestyy yllättäen uusia sanoja ja tekstin koko vaihtelee.

Prinsessasatuja ja kansanperinnettä

Tarinaperinne ja sadut elävät lastenkirjoissa yhä uusina versiona. Fantasiaromaaneissa hyödynnetään myös kansanperinteestä tuttuja elementtejä.

Tuomas Marjamäen ja Antti Nikusen *Nollis: maailman ainoa nollasarvinen* (WSOY) kertoo sarvettomasta yksisarvisesta ja raidattomasta seeprasta. Pönttölässä maatilalla elävien otusten toilailut liittyvät sekä eläinettä hölmöläissatujen perinteeseen. Nykypäivään sijoittuvia hölmöläistarinoita kerrotaan Pamela Mandartin kirjassa *Hemmo ja hölmöläiset* (Basam Books), jonka on kuvittanut virolainen Andres Varustin.

Hannele Lampelan *Prinsessa Pikkiriikin hiukkasen hurjat sadut* (Otava, kuv. Ninka Reittu) kertovat tuttuja satuja uudesta näkökulmasta. Kolmen karhun kotiin saapuu Käkkäräväkkärä, joka haluaa koskea toisten tavaroihin ilman lupaa, ja haltijattaresta, jota ei koskaan kutsuta toisten synttäreille. Prinsessaperinnettä uudistaa myös Saara Kekäläisen ja Netta Lehtolan kuvakirja *Prinsessa joka lähti kälppimään* (S&S). Prinsessa Leona ei halua jäädä kiltisti odottelemaan prinssiä, vaan lähtee omille teilleen ja kohtaa monia saduista tuttuja asioita. Riikka Jäntin *Pikkuhiiren satulippaassa* (Tammi) äitihiiri kertoo klassikkosaduista hiiriversioita. Satumaailmaan tipahdetaan myös Jussi Lehmusveden lastenromaanissa *Tuhkimon eepinen hups* (Otava, kuv. Christer Nuutinen), kun Ariana on joutunut pelinkehittäjänä työskentelevän isänsä ja ystäviensä kanssa Tuhkimon tarinaan. He yrittävät saada sadun päättymään onnellisesti.

Unkarista käännetty satukokoelma *Satunmaa kuuluu kaikille* (WSOY, suom. Saarni Laitinen) sisältää 17 tarinaa. Boldizsár M. Nagyn toimittamassa ja Lilla Böleczkin kuvittamassa kokoelmassa seikkailevat hahmot

näyttävät, etteivät kaikki sankarit ole samanlaisia, ja sadut kuuluvat kaikille sukupuoleen, ulkonäköön, seksuaaliseen suuntautumiseen tai yhteiskuntaluokkaan katsomatta.

Erilaiset kansanperinteen olennot ja hahmot esiintyvät useissa lastenkirjoissa. Vuokko Hurmeen tietokirja *Karmeet satuolennot* (WSOY, kuv. Julia Savtchenko) on ilmestynyt Tietopalat-sarjassa ja esittelee tunnettuja hirviöitä ja satuolentoja. Kotitontut ovat päähenkilönä sekä Emilia Aakon Kaiho-kotitonttu -sarjan toisessa osassa *Kaiho-kotitonttu ja rauhaton rantaloma* (Kumma, kuv. Veera Aro) että Helena Immosen fantasiaromaanissa *Jakov Korina ja synkiön salaisuus* (Kumma).

Åsa Larssonin ja Ingela Korsellin Pax-sarja perustuu myös pohjoismaiseen kansanperinteeseen. Sarjassa ilmestyi neljäs osa *Para* ja viides osa *Kummitus* (Otava, kuv. Henrik Jonsson), joissa noidan apuolento para varastaa kaikenlaista. Pohjoista magiaa ja myyttejä on mukana myös Malin Falchin Pohjantuli-sarjakuvissa, joka jatkui kahden osan käännöksillä, *Viikingit ja Varis* ja *Lintusisaret* (Story House Egmont, suom. Jonna Joskitt-Pöyry).

Muinaissuomalaisia elementtejä on Katri Kauppisen nuortenromaanissa *Laakson linnut, Aavan laulut* (Otava), jonka runollinen tarina kertoo kahden kylän valtataistelusta ja nuoresta Pihlajasta, joka opettelee parantajan taikoja.

Anni Swanin satu *Merenkuningatar ja hänen poikansa* (Kangasniemen kirjasto) ilmestyi uutena kuvakirjalaitoksena, jonka on kuvittanut Mari-Annikki Serdijn ja tekstin nykyaikaistanut Anna Pölkki.

Kasvavaa kauhua

Kauhukirjallisuus on suosittua sekä lasten että nuorten keskuudessa, ja sitä julkaistaankin paljon eri ikäisille lukijoille. Raili Mikkasen *Suomen lasten kummituskirja* (Minerva, kuv. Sirkku Linnea) sisältää eri puolilta Suomea koottuja kummitustarinoita.

Kauhukirjailijana tunnetun Marko Hautalan toisessa lastenkirjassa *Lauri Luu ja kirjaston muumio* (Haamu, kuv. Broci) virheitä täynnä olevasta historiakirjasta on karannut muumio, joka mellastaa kirjastossa. Juha-Pekka Koskisen Mysteerijengi-sarjan avausosassa *Kirjaston kiusanhenki* (Karisto, kuv. Saana Nyqvist) kummituksia jahdataan Rikhardinkadun kirjastossa.

Lapsille suunnattuja kauhukirjoja ilmestyi sekä sarjojen jatko-osina että uusien sarjojen aloituksina. Anu Holopaisen lik-sarjassa ilmestyi jo seitsemäs ja kahdeksas osa, *Räyhähenki* ja *Krampus* (Myllylahti). Siri Kolun uuden Hereiset-sarjan avaus *Yön salaisuus* (Otava, kuv. Johanna Lumme) kertoo Leosta, joka huomaa vanhempiensa taistelevan öisin kauheita Hereisiä vastaan. Timo Parvelan ja Pasi Pitkäsen Varjot-sarjassa ilmestyi kaksi osaa, *Krampus* ja *Auroria* (Tammi). Kirjoissa seikkaillaan tonttujen, maahisten ja hiisien maailmassa varjottomia vastaan.

Anne Leinosen nuortenkirja *Elokuussa minä kuolen* (Haamu) kertoo Almasta, joka on saanut isoäidiltään lahjaksi helminauhan, johon liittyy kirous: Alman on määrä kuolla elokuussa. Naapuriin muuttaa vakavasti sairas tyttö, joka johdattaa Alman Juurakkomaahan, missä Alma kohtaa hirviön ja omat pelkonsa.

Ulpu-Maria Lehtisen esikoisromaani *Kalmanperho* (S&S) on fantasiaa, jossa on myös kauhukirjallisuuden elementtejä. Lilja joutuu perhosta seuratessaan toiseen todellisuuteen, Kalmanperhon kylään, jota uhkaa pimeys. Sini Helmisen *Sysi* (Myllylahti) jatkaa urbaania fantasiaa ja kauhua yhdistelevää Lujaverinen-trilogiaa, jossa nuoret taiteentutkimuksen opiskelijat kohtaavat kuolleita.

A. R. S. Horkan Nordic Horror -kauhuromaanisarjassa ilmestyi kolme kirjaa, *Kellopelikuiskaaja*, *Korvaaja* ja *Jäättävää* (Tammi). *Kellopelikuiskaaja* sijoittuu apokalyptiseen Helsinkiin, missä riehuu rutto. *Korvaajassa* Taikalla on salaperäinen yhteys menneisyydessä Raaseporinjoella kuolleisiin henkilöihin.

Metsä, luonto ja ympäristönsuojelu

Metsä esiintyy kirjoissa sekä myyttisenä tapahtumapaikkana että suojelukohteena. Oona Pohjolaisten ja Adile Sevimlin nuortenromaanissa *Kärsimyskukkauteaddiktio* (Otava) metsä on tavallisille ihmisille pelottava paikka, koska noidat saavat sieltä voimansa. Kaupunkiin muuttava Juno tapaa muita noitia ja ymmärtää, kuinka noitien elintila kaventuu hakkuiden ja puistoalueiden hävittämisen vuoksi.

Johanna Venhon ja Sanna Pelliccionin *Metsämuistikirjassa* (Teos) Kaarnan tuttu metsä on kaavoitettu ja Kaarna haluaa taistella hakkuita vastaan. Myös Kaisa Haposen ja Anne Vaskon kirjassa *Mur ja mitä tuuli toi* (Tammi) ihmetellään hakkuita. Mur-karhu haistaa jännittävän uuden tuoksun, joka johdattaa sen avohakkuualueelle.

Viime vuosina vahvasti esillä olleet ympäristönsuojeluun ja luonnon monimuotoisuuteen liittyvät aiheet ovat yhä esillä monissa kirjoissa. Laura Ertimon pienten lasten tietokirja *Kiivetään puuhun: matkataan kasvien kyydissä* (Karisto, kuv. Sanna Pelliccioni) kertoo luonnossa tapahtuvasta yhteistyöstä kasvien ja eläinten välillä.

Päivi Tuulikki Koskelan *Operaatio ilmastoareena* (Atrain & Nord, kuv. Hanna Kenakkala) kertoo lapsista, jotka pääsevät viherpesuhuijauksen jäljille huomattessaan, että tuulivoimaa myyvä yhtiö tekeekin sähkönsä hiilivoimalla. Seija Helanderin kirjassa *Raakku Raakile* (Enostone, kuv. Anne Stolt) uhanalaisista eläimistä pitävä Kuutti saa avunpyynnön varikselta. Varis tulee Konneveden tutkimusasemalta ja haluaa auttaa harvinaista jokihelmisimpukkaa eli raakua.

Eveliina Muotkavaaran kuvakirja *Pouke ja meren pauhu* (Mini) Pouke siivoaa äitinsä kanssa roskia meren rannalta ja odottaa, että meri jäätyisi. Kirjan kuvitus on toteutettu kirjontaa ja kierrätystekstiilejä hyödyntäen.

Maijaliisa Erkkolan ja Riikka Pajunlahden *Kestokamut järkieväiden jäljillä* (Gaudeamus) on tarinallinen tietokirja lapsista, jotka ovat kesäleirillä maatilalla. Kirjassa perehdytään ruuan alkuperään, lajitteluun ja ympäristöystävällisiin valintoihin.

Leena Paasion nuortenromaanissa *Harmaja luode seitsemän* (WSOY) purjehdusta harrastava Eetu yrittää selvittää, mitä hänen uintiretkellä kadonneelle äidilleen on tapahtunut. Ympäristötutkijana työskennelleen äidin paperit tuntuvat kiinnostavan muitakin, ja Eetu huomaa puhtaita venemaaleja markkinoivan yrityksen toiminnassa jotain hämää.

Ympäristötietoisuutta edistää myös Lidlin julkaisema lastenkirja, Hanna-Mari Engblomin ja Reettamaria Mynttisen *Luka ja kummallinen kauppareissu*, jossa äiti opettaa Lukaa tekemään kauppareissulla vastuullisia ja ympäristöystävällisiä valintoja.

Lastenkirjainstituutin Kirjakori esittelee vuoden 2022 lasten- ja nuortenkirjatarjonnan kokonaisuudessaan. Kirjakori-tilastoja on koottu vuodesta 2001 lähtien. Tilastot ja katsaus pohjautuvat niihin teoksiin, jotka on saatu Lastenkirjainstituutin kirjaston kokoelmiin. Teokset on saatu lahjoituksena kustantajilta.